

Quin és el compromís per la pau a nivell social i polític?

Antoni Comín

1. La pau és una conseqüència de la justícia

Moltes gràcies per convidar-me. Vull començar dient-vos que m'alegra especialment veure que comparteixo aquest cicle de conferències amb dos molt bons amics, en Xavier Melloni i en Francesc Torralba.

Quan em van demanar que fes aquesta xerrada amb aquest títol: «Quin és el compromís per la pau a nivell social i polític?», no sabíem que la conferència se celebraria precisament en aquest moment en què comença la guerra d'Iraq. Un moment en què el problema de la pau se'ns ha fet tan i tan imprescindible, tan important. Quan em van proposar aquest títol, no sabíem el que havia de passar. Potser alguns podien preveure que la inestabilitat a la qual el model neoliberal de globalització estava portant al món podia acabar desembocant en algun conflicte d'aquest estil, com és la guerra a l'Iraq. Però, en tot cas, no sabíem com ni quan podia arribar un conflicte bèl·lic. Ara ja el tenim plenament en marxa. Però aleshores no sabíem que ens tocava parlar d'aquesta qüestió

precisament en un moment en què és més necessari que mai, repeteixo, reflexionar sobre les arrels socials, culturals, econòmiques i polítiques de la pau i de la guerra.

És necessari reflexionar sobre la pau des de molts punts de vista: des del punt de vista antropològic, des del punt de vista ètic, des del punt de vista teològic. D'això us en parlaran o us n'han parlat en la resta de conferències d'aquest mateix cicle. Però la guerra que hi ha ara mateix a l'Orient Mitjà, a l'Iraq, ens obliga molt especialment a prendre consciència de les arrels socials i polítiques de la pau. Veig que la primera de les conferències del cicle, amb la Claustre Soler, es titulava: «Quina és la perspectiva bíblica de la pau?». Doncs bé, venint cap aquí, pensava que aquest vespre, de fet, l'únic que hem de fer és retornar a la doctrina bíblica més tradicional, més clàssica, que Joan XXIII va recollir tan bé en la *Pacem in terris*, i que ve a dir: «la pau, la pau veritable, la pau sostenible, la pau permanent, és un fruit, és un do, és una conseqüència de la justícia». Aquesta és la saviesa bíblica que Joan XXIII va saber expressar tan bé en la seva encíclica que volem commemorar amb aquestes conferències.

És per ser fidels a aquesta perspectiva bíblica que cal fer una anàlisi social, política, econòmica i cultural sobre les bases de la pau. En aquests moments, aquesta frase, que hem sentit tantes vegades, segueix sent tan certa com sempre; però, en canvi, avui se'ns posa davant dels ulls amb una urgència més gran. I és per això que crec que hem de començar aquesta reflexió en veu alta interrogant-nos sobre la injustícia: ¿quines són les condicions d'injustícia econòmica, les condicions d'injustícia cultural que han dut el món fins a l'escenari que estem veient en aquests moments? No ho oblidem: aquest conflicte té com a primera conseqüència la mort de desenes

de persones d'un poble innocent per part de l'exèrcit de la primera potència mundial. Podem afegir-hi tot el que vulguem, però el que està succeint avui a l'Iraq és fonamentalment això.

2. Els desequilibris econòmics i culturals de l'actual model de globalització

Per tant, permeteu-me, doncs, que comencem fent la nostra reflexió sobre la pau al fil del conflicte de l'Iraq. Tots aquells que creuen que el senyor Bush està fent allò que està fent perquè té un suport suficient de la societat nord-americana, de l'opinió pública nord-americana, cosa que sembla que és veritat, i que entenen que el senyor Bush té aquest suport perquè la societat nord-americana va quedar altament atemorida pels atemptats de l'11 de setembre, és a dir, perquè l'11 de setembre va canviar l'estat d'ànim general d'aquella societat i va convertir aquella societat en una societat esclava del temor i del pànic, el que s'haurien de preguntar és: què va fer possible l'11 de setembre?

L'11 de setembre no té cap mena de justificació, evidentment. Sobre això no cal discutir ni un minut. Però el terrorisme té causes profundes. Que no el justifiquen, però sense la comprensió de les quals no avançarem gaire en els esforços perquè desaparegui. El terrorisme contra Occident és, sense que això el justifiqui, el símptoma o l'expressió de dos desequilibris molt greus que han anat *in crescendo* en els últims deu anys en el planeta: el desequilibri econòmic entre Nord i Sud, i el desequilibri cultural entre Occident i Orient; dos desequilibris que d'alguna manera es retroalimenten l'un a

l'altre.¹ La injustícia econòmica i la cultural són els dos caldos de cultiu que afavoreixen l'aparició de violència contra els forts, contra els que dominen el món, militarment, políticament, econòmicament, culturalment. Contra aquells que governen les institucions internacionals en benefici propi i no en benefici de la humanitat en el seu conjunt.

Aquests han anat a més al llarg dels darrers deu, quinze anys. Per un cantó, hi ha l'increment de les desigualtats entre els països rics i els països pobres. Mireu: els tòpics, si són veritat i, a més, estan darrere dels problemes polítics que tenim sobre la taula, s'han de repetir tal i com són. L'economia mundial fa que les desigualtats entre Occident i la resta de regions del planeta hagin crescut força al llarg dels anys vuitanta, i que al llarg dels noranta encara ho hagin fet més. Per l'altre cantó, i molt vinculat a aquest procés de desequilibri econòmic, hi ha el que podem anomenar un procés d'«alienació cultural» o, dit en altres paraules, d'invasió cultural de les civilitzacions no occidentals per part de la civilització occidental.

La globalització econòmica, basada en una relació asimètrica entre rics i pobres, i la globalització cultural, que imperceptiblement genera una homogeneïtzació occidentalitzadora dels valors i els estils de vida, en la mesura que avancen a

1. Aquests desequilibris es produeixen a escala mundial, com a desequilibris de la societat mundial en el seu conjunt. Els conflictes més rellevants del planeta, ja siguin de tipus polític, econòmic, cultural, es poden analitzar aïlladament. De fet, s'ha de fer així. Però, al mateix temps, tots aquests conflictes tenen com a rerefons processos que són globals. Molts dels conflictes locals són expressió, d'alguna o altra manera, de l'evolució general del planeta, de la societat mundial com un conjunt. I això fa el nostre diagnòstic una mica més complicat que abans. Avui, per entendre els problemes que ens afecten a nivell més local, hem d'analitzar causes que estan vinculades amb els processos globals, que inclouen tot el planeta. No és que la visió global sigui més interessant, sinó que s'ha convertit en una necessitat si volem entendre per què passen moltes de les coses que passen avui en qualsevol punt del planeta.

través de canals gens democràtics (els mercats globals, els mitjans de comunicació globals), provoquen moltes vegades reaccions defensives, de defensa agressiva. Els fluxos, els intercanvis econòmics, mediàtics, tecnològics globals, que estan a la base de la globalització neoliberal, són molt potents: tenen un gran poder de creació de nova riquesa, de nova prosperitat, un gran poder de comunicació i de creació de més interdependència entre les diferents societats, països i regions del planeta. Però de la mateixa manera són fortament destructius: la globalització econòmica crea exclusió massiva, alhora que crea riquesa, crea desigualtats insuportables alhora que impulsa la productivitat de l'economia mundial. De la mateixa manera, la globalització cultural crea desarrelament, destrueix les cultures tradicionals: crea individualisme en societats a vegades molt poc democràtiques però, almenys, amb molt sentit de la comunitat i del bé comú; crea consumisme i materialisme en societats a vegades molt autoritàries, però amb un gran sentit dels valors espirituals.

El fonamentalisme, el nacionalisme són expressions d'això: de la reacció de certes societats o certs grups socials davant d'una globalització neoliberal que els deixa a la intempèrie: els Estats ja no serveixen per protegir les persones tal i com ho feien abans de la globalització, perquè els Estats-nació s'han quedat petits davant dels nous mercats globals. Però la gent no es pot quedar al ras, al ras dels mercats globals, al ras dels fluxos mediàtics, tecnològics i econòmics globals: si l'Estat ja no abruga, ja no pot protegir a l'individu, aleshores l'individu busca un altre abric. I aquest abric és la identitat, proclamada de manera fonamentalista, agressiva, dogmàtica. Ja sigui la identitat religiosa, nacional, ètnica... Aquesta és l'explicació que d'una manera o altra fan molts científics so-

cials actuals (per exemple, M. Castells, B. Barber) de per què hi ha hagut un auge dels fonamentalismes i els nacionalismes al llarg dels anys noranta arreu del món.

Doncs bé, el terrorisme que veiem avui pel món la majoria de vegades no és més que una forma exacerbada de fonamentalisme, d'integrisme. És un fonamentalisme que s'ha militaritzat, que ha passat a expressar-se a través de les armes. Occident, els EUA, han reaccionat de la mateixa manera: amb l'actual invasió d'Iraq, contra tota lògica política, hem passat d'una globalització econòmica i cultural a una globalització militar. L'actual estratègia imperial de l'administració Bush significa la militarització de la globalització, de la mateixa manera com el terrorisme significa la militarització del fonamentalisme. La successió dels fets, si és que podem arribar a simplificar tant, és: comença (gràcies a la revolució tecnològica i a la caiguda del mur de Berlín): la globalització econòmica i cultural, amb la seva força devastadora d'occidentalització; el fonamentalisme reacciona davant d'aquest huracà defensivament; al capdavall es converteix en terrorisme; i la globalització passa aleshores a prendre les formes de l'imperi nu, sense contemplacions, basat en les armes.

3. La no-universalització dels drets socials

Aturem-nos en el primer procés: els desequilibris econòmics. Permeteu-me que, per tal de pensar sobre això, ens desviem un moment i que ens fem una pregunta: quan hi ha hagut pau en una societat? Em refereixo a la pau a l'interior de la societat. De fet, aquesta, és una pregunta que té a veure amb la història de la humanitat. Doncs bé, busquem l'exem-

ple en aquella història que coneixem millor, que és la història d'Europa occidental. Quan hi ha hagut pau a Europa? A l'Europa medieval hi havia pau? O les societats medievals eren extremadament violentes? Efectivament, es tractava de societats molt violentes, molt insegures. A l'Europa renaixentista, a l'Europa moderna hi havia pau? Tampoc. Per mantenir la pau social en les societats europees del segle XVI, XVII i XVIII calien uns aparells repressius inimaginables avui, per a nosaltres: la pau, doncs, s'aconseguia a base de repressió, presons, execucions. Els que sapigueu història, aquí, ho podríeu explicar molt millor que no pas jo. L'Estat absolutista, per exemple, no es pot dir que sigui un exemple del que avui entenem com a «pau social»: aquella era una societat on el risc de revolta violenta era permanent, i la pau, si és que es pot dir així, es mantenia bàsicament per mitjà de la força i la por.

Si pensem en les societats industrials del segle XIX, podem dir que es tractava de societats pacífiques? Dificilment. Quan les societats europees es comencen a convertir en societats riques, llavors apareix una determinada conflictivitat social vinculada a la distribució de la riquesa: arriben la lluita de classes i els moviments socialistes. Nosaltres, en canvi, avui tendim a pensar que vivim en una societat que raonablement podem considerar pacífica. Si és així, aleshores hauríem de constatar que aquesta relativa pau social de què gaudim avui a Europa occidental ha estat filla, bàsicament, d'una garantia mínima dels drets socials. Tot i que és insuficient, molt insuficient encara. Però, en tot cas, per primera vegada una societat en el món ha aconseguit garantir les necessitats bàsiques més elementals de manera majoritària en la seva societat. Això s'ha aconseguit amb aquest model que anomenem Estat social,

Estat del benestar, que es fonamenta en la prosperitat econòmica, la llibertat política, cultural i econòmica, i en un cert grau d'igualtat, que encarnen els drets socials.

Aquest és el model que tenim a Europa, i quan ha arribat es pot dir que a nivell intern, les societats que l'han adoptat han viscut en un nivell considerable de pau, d'absència de violència, de guerra civil i d'inseguretat. Tot això que indico caldria matisar-ho molt. Però ho he volgut comentar només perquè ens adonem que d'alguna manera, en el si d'una societat, la pau està vinculada al fet que es garanteixin les condicions mínimes de vida, uns mínims drets socials. Almenys això és així en les societats modernes, desenvolupades, que tenen un potencial de prosperitat molt gran. La pau social depèn, en aquests casos, que tots els que habiten aquesta societat tinguin obertes les portes que, en realitat, et permeten entrar realment en aquesta societat, que et permeten formar-ne part, sentir-t'hi inclòs: drets socials com l'educació, la salut, el dret al treball...

Per què faig aquesta mica de comparació històrica? Perquè aquesta lògica que es revela al llarg de la història d'Europa crec que té més a veure del que ens pensem amb el que està passant ara. La societat mundial avui és cada vegada més una societat integrada, unida. Per mitjà de les interdependències de tot tipus, però sobretot econòmiques i mediàtiques, estem construint una única societat mundial: les diferents societats particulars cada vegada més es dissolen en una única societat mundial, per dir-ho d'alguna manera. I en aquesta societat mundial no hi ha pau. Per què? La meua primera resposta és: perquè els drets socials de la majoria dels seus habitants no estan garantits ni satisfets.

Permeteu-me que insisteixi en aquesta idea: què està fent

una globalització com la que tenim avui, sense govern democràtic que la reguli, amb el món? La globalització, per mitjà dels fluxos tecnològics, dels fluxos econòmics com la lliure circulació de capitals, el lliure comerç, i per mitjà de la dels mitjans de comunicació globals, queden incorporades en una única societat mundial, que està naixent avui de la mà i amb el lideratge dels països occidentals. Pensem bé això: societats no occidentals, que no havien passat de manera natural per un procés de modernització, que no havien viscut un procés de modernització endògena —com dirien els especialistes— s'estan veient incorporades en aquest nou món global, que està liderat per aquells països, els occidentals, que sí que s'han modernitzat prèviament de manera endògena.

Suposem que és certa la meva tesi anterior, a saber: en un món on la societat és conscient i està informada del fet que hi ha un potencial de prosperitat molt gran, l'única garantia de pau social entre els habitants d'aquesta societat és que vegin els seus drets socials, els seus mitjans de vida, coberts. En canvi, avui passa més aviat el contrari. Les societats en vies de desenvolupament, gràcies a la globalització, han sofert un procés d'incorporació abrupta a l'economia global. Però què els està dient aquesta economia global neoliberal? Els diu: «mireu quin potencial de prosperitat té la societat a la qual us esteu incorporant», i simultàniament els diu: «però els vostres drets socials no quedaran satisfets, per més prosperitat que hi hagi avui a escala mundial» o, si voleu, els diu: «encara n'hi ha per estona, que aquesta mateixa societat que es mostra tant pròspera als vostres ulls pugui o vulgui satisfer i cobrir els vostres drets socials». Això és el que la globalització neoliberal està dient avui a les societats en desenvolupament, a aquelles masses empobrides que creixen en aquells països

en procés d'explosió demogràfica, ja sigui a l'Àsia, a l'Extrem Orient, a l'Índia, o ja sigui al món àrab.

Aquí tenim una de les primeres arrels de la violència. Aquesta és, crec, la reflexió que els Estats Units, la societat nord-americana, el govern nord-americà, molt especialment, no va voler fer després de l'11 de setembre. Arran de l'11 de setembre vam veure que hi havia dues maneres de reaccionar, hi havia dues grans opcions per intentar respondre al sotrac que el terrorisme representava: que els països occidentals, els Estats Units, tots aquells poders econòmics i polítics que dominen el món, entenguessin les causes estructurals que hi havia darrere d'aquest atemptat. O que es respongués des de la por, des de la incomprensió, des de l'agressivitat, és a dir, per mitjà de la força i res més, que és la manera de respondre quan un no entén què està passant. I això és el que ha passat, com tots podem comprovar desgraciadament aquests dies. I comprendre les causes estructurals del terrorisme no té res a veure amb justificar-lo, si us plau! Sembla que el simple fet de voler entendre la causa de les coses, que és un simple procés d'anàlisi, sigui ja un posicionament moral davant del fenomen que s'analitza. Però no és així. El metge que estudia un càncer no per això és partidari del càncer, sinó tot el contrari.

4. Els dos camins per al món d'avui

Hem tingut al llarg de les darreres dècades, des de fa vint anys, un model de globalització neoliberal, i ara se'ns ha revelat clarament que aquest procés era insostenible, si la jutgem des del punt de vista de la distribució de la riquesa i de la garantia dels drets socials. Davant d'aquesta situació insostenible, el món tenia dues alternatives. Posaré una imatge per resumir-les: a Davos, a la reunió del World Economic Forum, aquesta cimera que se celebra cada gener on es troben els líders de les grans multinacionals i de les grans finances mundials, a l'edició de l'any 2003 hi va haver dues conferències estrella: la de Lula, el president de Brasil, i la de Colin Powell, el secretari d'Estat dels EUA, que en aquell moment estava jugant al joc de moderar l'ala dura de l'administració Bush però que, en tot cas, representava l'administració Bush. Aquestes dues cares anticipaven els dos camins pels quals podia avançar el món durant el 2003: una reacció defensiva davant del desordre social global provocat pel model de globalització en què es deixa tot en mans dels mercats, una reacció defensiva que consisteix en intentar ordenar el món per la força, és a dir, la reacció imperial; i una altra reacció, ja no defensiva sinó proactiva, que és intentar ordenar el desordre global a través de reformes socials, de redistribució de la riquesa, d'equitat i de creació de mecanismes de democràcia global. I crec que el món avançarà per tots dos camins simultàniament, perquè la història és així de dialèctica. Per posar un exemple encara més clar: Lula és un partidari de la democratització del Consell de Seguretat de l'ONU, per tal que els països del Tercer Món hi tinguin el mateix pes que els països occidentals. Bush, en canvi, ha decidit saltar-se el Con-

sell de Seguretat per fer una guerra que respon als seus interessos geopolítics. Fixeu-vos: el Consell de Seguretat no val per donar estabilitat al món, i hi ha dues maneres d'aconseguir-la, l'imperi o la democràcia global, o més força (sense legitimitat) o més legitimitat (acompanyada de la força que calgui per fer-la eficaç).

5. Les injustícies de l'economia global: un món sense democràcia

La globalització és un procés fonamentalment econòmic que consisteix en la creixent integració de les diferents economies nacionals en un únic mercat capitalista mundial. Durant les darreres dècades hi ha hagut un augment molt notable de la mobilitat dels actors i dels factors econòmics: el capital financer, la inversió directa de les empreses, els béns i els serveis, i la tecnologia, que està generant un augment de les interconnexions financeres i comercials.

Posem un exemple: abans de la globalització econòmica, l'espai en què una empresa (per exemple francesa) aconseguia el seu finançament, contractava la seva mà d'obra, comprava als seus proveïdors les seves matèries primeres i venia els seus productes era, fonamentalment, el seu mateix país (en aquest cas, el mercat francès); amb la globalització, l'espai en què una empresa pot realitzar tots i cadascun d'aquests intercanvis és el món en general. Una empresa globalitzada pot ubicar la seva fàbrica en el sud-est asiàtic, aconseguir el finançament dels estalviadors de qualsevol lloc del món a través de la borsa del seu país que està connectada amb les borses de la resta del planeta, comprar matèries primeres en un

altre continent i vendre els seus productes a consumidors de països que no tinguin res a veure amb el país d'origen d'aquesta empresa. Com que l'espai en què es donen els intercanvis econòmics és el que anomenem «mercats», ara els intercanvis econòmics es donen a escala mundial, i per això diem que la globalització és el procés de creació d'un mercat mundial.

Aquest procés ha estat possible gràcies a tres canvis molt importants en el panorama polític, jurídic i tecnològic en el qual es basa l'economia mundial:

- a) La revolució en les tecnologies de la comunicació i la informació (TIC), que ha posat les bases tecnològiques per a aquest augment de la mobilitat dels factors i els actors econòmics, és a dir, ha eliminat les barreres físiques per a la globalització.
- b) Els propis Estats, interessats en promoure l'augment de la competitivitat, de l'eficiència i de la productivitat de les seves empreses, han promogut un procés de liberalització de les barreres jurídiques que impedièn la lliure circulació dels capitals, la llibertat d'inversió o el lliure comerç de béns i serveis. Aquest procés de liberalització i de desregulació —que es concreta en el que es coneix com a «Consens de Washington»— es va impulsar molt especialment des de les institucions econòmiques i financeres multilaterals, com l'FMI, el Banc Mundial i l'OMC.
- c) I, molt important, la caiguda del mur de Berlín i la desaparició del bloc de l'Est, que va generar un nou context geopolític en què el sistema capitalista apareixia com el vencedor de la guerra freda. Aquesta victòria occidental va eliminar les barreres polítiques i ideològiques que calia eliminar per fer possible la globalització neoliberal.

El problema més greu és que la globalització ha trencat l'equilibri que es va establir després de la II Guerra Mundial entre el mercat i l'estat a molts països: a Europa, amb la construcció de l'Estat del benestar; i al Tercer Món, amb les descolonitzacions. Abans de la globalització, els estats tenien la possibilitat de regular les economies dels seus països: tenien capacitat per intervenir en els mercats, per redistribuir la riquesa a través de polítiques fiscals, per garantir una certa cohesió social. L'Estat podia fer això en la mesura que el seu àmbit d'actuació era equivalent al del mercat nacional. Ara, tanmateix, l'Estat ha quedat petit per intervenir en els mercats globals. S'ha trencat l'equilibri entre estat democràtic i mercat capitalista: ja no és l'estat el que marca els límits al mercat, sinó el mercat global el que marca els límits a l'actuació de l'estat.

Com diu en Joan Majó: «Per raons ideològiques i per interessos econòmics s'ha permès i s'ha volgut una globalització asimètrica. Això vol dir que no totes les barreres han caigut al mateix ritme, ni l'abast de la caiguda ha estat el mateix. Això ha desfet molts equilibris, ha afavorit molt els uns i ha perjudicat els altres, persones, grups, països, d'una manera evident. (...) Tenim globalització econòmica i financera sense tenir globalització social ni política... Els capitals es poden moure sense cap control ni impost, les empreses poden traslladar les seves inversions i els seus productes amb plena llibertat i les persones tenen dificultats reals per moure's d'una manera permanent. I pitjor encara, els contrapesos socials (els sindicats, per exemple) o polítics (les normes estatals) que permetien equilibrar en l'àmbit nacional el poder econòmic, no tenen rèplica en l'àmbit global. Un món on l'economia passa per davant de la política és un món on les lleis de

mercat es converteixen en l'únic referent i les exigències de la competitivitat imposen la seva llei sobre les persones i els territoris. Estem anant cap aquí. La llarga tasca de dos segles realitzada per les socialdemocràcies europees, que havia permès en l'àmbit nacional un bon equilibri entre llibertat de mercat i seguretat social, entre iniciativa privada i normes reguladores, entre poder empresarial i negociació sindical, ha quedat, en bona part, compromesa.»

Quin és el problema, doncs? El capitalisme, quan operava a escala nacional, era socialment sostenible perquè al costat hi havia l'Estat, que garantia els drets socials, que podia posar impostos, que podia redistribuir la riquesa, etc. Però això funciona només si l'escala de l'Estat i l'escala del mercat és, més o menys, equivalent: l'Estat francès podia regular el capitalisme francès, però no pot regular el capitalisme mundial. I així amb la resta d'Estats. Quin Estat pot regular un capitalisme global? Cap. O, en tot cas, només un: els Estats Units, però aquest Estat no està interessat en regular el capitalisme global, perquè ells no són la víctima d'aquest capitalisme global, ells més aviat en són els beneficiaris. O, per dir-ho d'una altra manera, el regulen o el governen en funció dels seus interessos. Per tant, amb la globalització, en resum, es trenca l'equilibri entre Estat i mercat, entre democràcia i capitalisme, entre política i economia, que havia estat allò característic de l'Estat social, de l'Estat del benestar.

6. Les injustícies dels mercats financers

Ara veurem de quina manera aquest món globalitzat segons el paradigma neoliberal perjudica els països en desenvolupament.

lupament i beneficia els països rics. El centre d'aquesta economia global desregulada són els mercats financers —dominats pels grans capitals financers, la gran banca, els gran fons d'inversió— que només treballen pels seus interessos, i no pensen en com garantir el creixement econòmic dels països pobres o en desenvolupament, sinó en com maximitzar la seva rendibilitat. Segona la teoria neoliberal aquestes dues coses coincideixen: els grans capitals seran més rendibles com més impulsin el creixement dels països en desenvolupament. Però a l'hora de la veritat no és cert: els interessos de Wall Street, el centre financer mundial, no coincideixen amb els interessos de la població mundial, per més que la teoria econòmica liberal indiqui el contrari. I el problema és que aquests mercats financers tenen, per simplificar, a les seves mans el destí de societats senceres. Perquè l'evolució econòmica del Tercer Món depèn molt del comportament d'aquests mercats, que no són més que el conjunt de borses del planeta interconnectades vint-i-quatre hores al dia.

En efecte, l'àmbit on la globalització s'ha desenvolupat més, per ara, és el dels mercats financers, per on cada dia circulen milers de milions de dòlars, dels quals depenen en bona mesura les oportunitats de creixement dels països en desenvolupament. Aquests mercats estan dominats per capitals que sovint es comporten d'una manera especulativa i que viuen una permanent situació d'instabilitat causada, en bona mesura, pel fet que els inversors busquen la rendibilitat a molt curt termini, més que no pas el creixement a llarg termini. Les crisis financeres de Mèxic, el 1994, o del sud-est asiàtic, regulen d'una manera eficient, en contra del que prediuen els defensors del neoliberalisme.

Per entendre el que suposa una crisi financera, val la pena

posar l'exemple del que va passar a Indonèsia, el 1997. En pocs mesos, els inversors van fugir massivament del país, i van generar una crisi econòmica important: moltes empreses indonèsies van tancar i l'atur es va triplicar en dos anys, segons dades del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD). Com que a Indonèsia no hi ha subsidi d'atur, l'atur massiu es va traduir en pobresa i aquesta, en mala alimentació; com que no hi ha una xarxa de salut pública suficient, la mala alimentació es va traduir en extensió de les epidèmies i les malalties i aquesta en un augment de la mortalitat.

Els mercats financers eren esclaus del curt termini, la qual cosa significa: «no em preocupa crear riquesa sinó fer-me ric». Al capdavall, les borses no regulades, que eren la mare de totes les batalles de la revolució neoliberal, com a esclaves del curt termini que són han acabat captives de l'especulació. Per dir-ho ràpid, amb una imatge, l'economia global, que depèn en darrera instància dels mercats financers, funcionava com un gran casino. Per això, al llarg dels anys noranta, aquests mercats financers han provocat crisis immenses en zones importants del planeta, com la de Mèxic, l'any 1994. Mèxic va tenir la sort que els Estats Units estaven a prop i van ajudar a parar el cop, perquè el president Clinton, que acabava de signar el TLC entre els EUA, Mèxic i Canadà, no es podia permetre que l'economia mexicana entrés en una recessió aguda. Tanmateix, Indonèsia queda lluny dels EUA, i quan va haver-hi la crisi asiàtica del 1997 no va haver-hi ningú que anés a rescatar-la. I així va anar la cosa: va acabar amb un augment de la taxa de mortalitat, conseqüència directa de la crisi financera.

Penseu que una crisi financera sistèmica, com les que pro-

voquen aquests mercats financers globals suposa un alta-baix complet a l'economia del país que la pateix. Amb un mercat financer global, inestable i desregulat, el que succeeix és que la creació d'empreses, la creació d'ocupació, la creació de riquesa, la creació de benestar social en aquestes societats depèn de diners que vénen de fora. Aquests diners, gràcies a la lliure circulació de capitals i a la desregulació financera, entren molt ràpid, molt ràpid; però, de la mateixa manera, poden marxar igual de ràpid. I això és el que passa quan hi ha una crisi financera. I, al final, els efectes socials d'això és una extensió de la pobresa i de la mortalitat, com va passar al sud-est asiàtic.

És en aquest context de neoliberalisme irresponsable i cec que va sorgir el moviment antiglobalització, reclamant la «taxa Tobin». No és estrany que una de les reivindicacions estrella del Fòrum Social Mundial de Porto Alegre sigui la «taxa Tobin»: es tracta de lluitar contra l'especulació i la inestabilitat dels mercats financers globals, perquè d'ells depèn la vida i la mort de centenars de milers de persones a tot el planeta. La idea del moviment antiglobalització quan reclama la «taxa Tobin» és la de regular el capitalisme global per un dels llocs on fa més mal. Potser la mesura tècnicament més encertada no sigui la «taxa Tobin», no ho sé. Sobre això hi ha una extensa discussió entre els economistes especialitzats i opinions per a tots els gustos. El que sí que hem de tenir clar, políticament, és que cal posar els mercats financers al servei del creixement de les economies del Sud. Això és el que la Doctrina Social de l'Església del segle XX anomena «la funció social de la propietat».

7. Les injustícies del comerç internacional

Una altra pota clau d'aquest capitalisme global és el lliure comerç. De la mateixa manera que el capitalisme global desregulat té una primera pota que és la lliure circulació de capitals, que, com hem vist, és especulativa, és inestable, genera crisis que tenen efectes socials devastadors, l'altra gran pota d'aquest capitalisme global és el lliure comerç.

Suposadament, el capitalisme neoliberal es basa en el lliure comerç: els països intercanvien els productes que fabriquen. Però és fals. Una altra disfunció important de la globalització rau en la «lliure circulació» de béns i serveis, que no és realment «lliure». Els països en desenvolupament han obert les seves economies als productes, les tecnologies i els capitals dels països desenvolupats. Les empreses del Nord cada cop troben menys barreres per vendre o invertir en el Sud. En canvi, els països del Sud difícilment poden vendre als països del Nord, perquè aquests mantenen barreres proteccionistes als productes del Sud.

Concretament, els països del Nord (en forma d'aranzels, o de subvencions als seus propis productors) posen barreres als productes agrícoles i a moltes manufactures que és, precisament, el que produeixen les empreses dels països del Sud i el que permetria l'enlairament de les seves economies i la millora del nivell de vida dels seus habitants si el Nord els obrís els seus mercats. De totes les injustícies que el Nord comet contra el Sud, possiblement aquesta és la que més perjudica el creixement de les seves economies.

Figura que els països de l'OCDE som els campions del lliure comerç: fals. Els països de l'OCDE —que vol dir

Estats Units, Japó i Europa— som els grans hipòcrites del planeta, perquè portem vint anys parlant de lliure comerç i no practicant-lo. Portem vint anys forçant que els països del Sud ens deixin vendre a casa seva allò que nosaltres fabriquem, i estem impeding a aquests països que ens vinguin a casa nostra allò que ells produeixen. Els països del sud produeixen agricultura, fonamentalment, i tèxtil; i la seva manera de participar a l'economia mundial és vendre l'agricultura i el tèxtil. Per què no els deixem vendre l'agricultura i el tèxtil? Perquè els posem aranzels (directes o indirectes, en forma de subvencions) justament a allò que ells poden produir? Obriu les pàgines d'economia de qualsevol diari d'avui, i veureu que a la reunió de Ginebra de la setmana passada, Europa, Estats Units i Japó, una vegada més, han impedit un acord per treure les barreres que nosaltres posem a la producció agrícola dels països subdesenvolupats. Hem liberalitzat tots els sectors que ens convenen a nosaltres, en el marc de l'OMC (l'Organització Mundial del Comerç), però no hem liberalitzat els sectors que els convenen a ells, en primer lloc, l'agricultura.

Com deia un polític català: «Escolteu, jo no vull anar més a Marroc. No hi vull anar més perquè a la UE defensem la PAC, i així impedit que ens vinguin les taronges marroquines a Europa. Ells les fan més barates que els nostres agricultors, però nosaltres subvencionem als nostres agricultors perquè els surtin tan barates o més que als de Marroc, i això és una distorsió de les lleis del mercat que nosaltres proclamem a tort i a dret. Després, amb la nostra Llei d'estrangeria no deixem que vinguin els immigrants. I tampoc estem invertint: els empresaris del nord del Mediterrani no invertim gaire a la ribera sud del Mediterrani. I, encara, quan invertim, a vegades ho fem amb unes condicions de quasi explota-

ció laboral. I tampoc donem Ajuda per al Desenvolupament, perquè ens passem tot el dia escatimant el 0,7%. Per tant —deia aquest polític— jo no vull anar més al Marroc, perquè no els puc dir als marroquins que no vull les seves taronges, que no vull la seva gent, que tampoc vull anar a invertir allà, i que tampoc els enviaré el 0,7%. Que vull ser el seu veí, que jo vull ser ric i que m'és igual que ells siguin pobres. Ells aniran creixent demogràficament però no podran vendre el que produeixen, no podran menjar del que produïm nosaltres perquè no invertim. Però, quan es morin de gana, tampoc els deixarem venir perquè els posem una Llei d'estrangeria. Per dir-los això, prefereixo no anar al Marroc.»

Seguint aquesta reflexió, que em sembla molt lúcida, que feia el president de la Generalitat, Jordi Pujol, ¿com volem que hi hagi pau entre les dues riberes del Mediterrani si les relacions econòmiques i socials són tan desiguals? ¿Com vol Europa pau amb el Marroc, amb el món àrab, amb el sud del Mediterrani, si estem organitzant les relacions econòmiques amb aquests països d'aquesta manera tan extraordinàriament asimètrica? De la mateixa manera que la primera pota de la globalització neoliberal, que és la lliure circulació de capitals, dèiem que és inestable, el lliure comerç (la lliure circulació de béns i de serveis) tampoc és sostenible, perquè és tremendament, injustament asimètrica.

8. La paradoxa de la globalització neoliberal

La globalització econòmica és un gran mercat global sense, amb prou feines, regular, on els més forts, és a dir, els grans grups financers (Wall Street) i les grans multinacionals,

normalment acaben per imposar els seus interessos, sense tenir en compte fins a quin punt perjudiquen els països del Sud. Els partidaris de l'actual model de globalització neoliberal argumenten que la globalització és un «joc de suma positiva», és a dir, que tots els participants hi surten guanyant: des del punt de vista del creixement econòmic tots estan millor amb la globalització que sense ella. El «lliure» comerç i la lliure circulació de capitals permeten, segons aquesta visió optimista, que el creixement de l'economia mundial sigui més gran del que seria sense aquesta llibertat econòmica.

Això, si ens atenim només a les dades, pot ser cert. No obstant això, com diu Amartya Sen, l'economista hindú i premi Nobel, la pregunta està mal plantejada. Alguns crítics de la globalització diuen que és un joc de suma zero: els rics es fan més rics perquè els pobres es fan més pobres. I les dades desmenteixen això. Els defensors diuen que és un joc de suma positiva: tothom hi surt guanyant. Tanmateix, diu Sen, és com si els crítics tinguessin una part important de raó. Perquè, quan tenim un joc de *suma positiva*, no toca preguntar-se si tots hi surten guanyant i ja està, i confirmar que és un joc de suma positiva, i tan contents. El que toca és preguntar-se quina part del benefici global s'està emportant cadascú, és a dir, si la distribució dels beneficis és justa: el que hauríem de preguntar-nos és com s'està fent el repartiment d'aquesta riquesa addicional que la globalització possibilita. Les dades indiquen que la globalització duu a terme una distribució molt desigual dels beneficis que crea. Els països rics milloren molt (en termes de PIB i de renda per càpita), mentre que els països pobres milloren només una mica o gairebé gens. Fins i tot, alguns països (de l'Àfrica, bàsicament) estan avui pitjor que als anys vuitanta.

La globalització, mitjançant la lliure circulació del capital financer, de les empreses multinacionals i del lliure comerç, està generant una nova divisió internacional del treball. Les grans empreses distribueixen la seva producció fragmentàriament en funció dels costos laborals de cada regió del món i del valor afegit de cada part del procés productiu, i de la relació entre aquests costos i aquest valor afegit: els països pobres es queden amb les tasques senzilles, i cobren salaris baixos; els països rics es queden les tasques d'alt valor afegit, i cobren salaris més alts. Així es produeix la major paradoxa de la globalització: la majoria de països milloren, creixen, però al mateix temps les desigualtats entre Nord i Sud augmenten.

Un exemple, citat pel PNUD, il·lustra amb claredat meridiana per què alhora que el pastís de l'economia mundial creix, les desigualtats entre Nord i Sud augmenten. Agafem una multinacional, en aquest cas la Walt Disney, i vegem de quina manera distribueix internament la seva riquesa. El sou més alt de la Walt Disney Co. és el del seu conseller delegat; el sou més baix de la mateixa empresa és el d'una treballadora d'una fàbrica instal·lada en una zona franca d'Haití (una maquil·la). Segons el PNUD, aquesta treballadora trigaria més de 110 anys a guanyar el mateix que el conseller delegat guanya en 1 hora. És espectacular, oi? Sembla increïble. Gràcies a la inversió estrangera, la Walt Disney pot crear llocs de treball a Haití que, si no, potser no existirien; i també, gràcies a això, pot vendre els seus productes més barats als Estats Units. Sembla que tothom hi surt guanyant, no? Tanmateix, en virtut d'aquesta mateixa globalització, el pastís es distribueix d'una manera insuportablement desigual. La pregunta que hem de fer-nos no és si la noia de la maquil·la d'Haití

tindria feina en cas de no treballar per a la Walt Disney. Com proposa implícitament el Nobel Amartya Sen, la pregunta que hem de fer és si la diferència entre els sous del director general i la treballadora d'Haití és raonable, considerant que es tracta d'una mateixa empresa.

9. El rostre concret de les desigualtats mundials

En conseqüència, es dona la paradoxa que, encara que la majoria de països del món estigui avui millor que fa vint anys (en termes de PIB), les diferències entre països rics i països pobres han augmentat. Segons el PNUD, la diferència entre el 20% més ric de la població mundial, l'any 1960 era de 30 a 1, l'any 1991, era de 61 a 1 i l'any 1998 ja era de 78 a 1. En la vida concreta de la gent, en què es tradueixen aquestes desigualtats? Per donar una imatge més concreta d'aquestes desigualtats, el mateix PNUD va fer una sèrie de comparacions entre el consum més superflu dels països rics i les necessitats més bàsiques, més elementals, més necessàries, valgui la redundància, dels països pobres:

- a) Donar de menjar a tots els nens desnodrits del món menors de 5 anys costaria, a l'any, uns 13.000 milions de dòlars. En canvi, els ciutadans dels EUA es gasten en menjar per a animals, cada any, 17.000 milions de dòlars.
- b) Proporcionar escolarització primària a tots els nens del món sense escolaritzar costaria, cada any, uns 8.000 milions de dòlars. En canvi, cada any els ciutadans dels EUA es gasten la mateixa quantitat en cosmètics.
- c) Donar salut reproductiva a totes les dones del món que

no en tenen costaria, a l'any, uns 12.000 milions de dòlars (la falta de salut reproductiva és una de les principals causes de mortalitat infantil). En canvi, els ciutadans d'Europa i dels EUA es gasten cada any la mateixa quantitat de diners en perfums.

d) Per últim, permetre l'accés a l'aigua potable a totes les persones que no en tenen costaria uns 9.000 milions de dòlars anuals. En canvi, els europeus ens gastem, cada any, 11.000 milions de dòlars en gelats. L'aigua potable és molt important pel desenvolupament perquè, a part de resoldre necessitats d'higiene quotidiana més elemental, la manca d'accés a l'aigua potable està darrere de dues de les principals causes de mortaldat avui al món: les diarrees i la malària, que maten tant o més que la sida.

Aquests són uns càlculs de l'any 1997. Si suméssim les quatre xifres, ens donaria uns 40.000 milions de dòlars. Potser el PNUD va fer un càlcul una mica ajustat, en aquell moment. Ara fa a penes uns mesos, el mateix PNUD amb l'ajuda de Càritas Internacional, amb motiu de la Cimera de l'ONU a Monterrey, que estava dedicada a parlar d'aquests temes, va tornar a fer el càlcul de manera més aproximada i actualitzada i va dir que la xifra total era d'uns 220.000 milions de dòlars. Doncs bé, aquesta xifra és, aproximadament, un 0,71%, del producte mundial de l'any 2002. O sigui que si fóssim capaços de redistribuir menys d'un 1% del producte mundial, de la riquesa que es crea cada any al món, desapareixeria la pobresa més extrema, la que impedeix la dignitat més elemental, com és el menjar, el no morir de malaltia ni de manca d'aigua potable, i el saber escriure en la pròpia llengua.

A escala mundial, resoldre les necessitats més elementals de la humanitat vol dir trobar la manera —que el món trobi la manera— de redistribuir una part molt petita del seu producte, que el món sigui capaç de construir les institucions que permetin fer aquest procés de redistribució. No es tracta de pensar que això es pugui fer de cop. Ningú diu que sigui fàcil muntar un sistema de redistribució a escala global. Cauríem en un error si penséssim que podem agafar 17.000 milions de dòlars del Nord, enviar-los al Sud i que així es resoldrà el problema de la fam al món. No, no funciona així. Tanmateix, es tracta de prendre consciència que la misèria més elemental de la societat mundial es pot eradicar perquè les inversions i les transferències que calen per resoldre aquesta misèria es poden finançar. Es tracta de prendre consciència que el que cal avui, en un 80%, per acabar amb la pobresa mundial és voluntat política.

Posaré un exemple concret: Lula s'ha plantejat atacar la pobresa amb el seu programa «Fame Zero», que és un eix transversal de totes i cada una de les seves polítiques. No és que a més a més de les polítiques que ell ha de fer, tingui també unes polítiques que consisteixen en eradicar l'analfabetisme infantil, la fam i l'accés a l'aigua potable. Des del moment en què ha posat això, l'eliminació de la fam, com a prioritat nacional vol dir que totes i cada una de les seves polítiques incorporin aquests objectius. Això, Lula ho ha de fer amb les forces de què disposa en el si de la societat brasilera, amb els recursos que podrà extreure ell de la societat brasilera. ¿Imagineu que el món organitzés un sistema fiscal mundial per ajudar als països pobres a tirar endavant processos com aquest?

Si Lula, per tota l'opinió pública mundial, s'ha convertit

en un referent esperançador, és perquè s'ha atrevit a iniciar projectes —guerres— com aquesta. La guerra a la fam i a les desigualtats més flagrants. Si la humanitat fos capaç de construir institucions que donessin a entendre que s'està avançant en aquesta direcció, que li declarem la guerra a la fam, a l'analfabetisme i a la mortalitat més evitable, en aquest cas, automàticament, la comunitat internacional estaria donant-se a ella mateixa un missatge d'esperança. En canvi, estem donant el missatge exactament contrari, oposat: els EUA han declarat la guerra contra un enemic que amb prou feines existeix, com el terrorisme. I que, en tot cas, no és el principal enemic de la humanitat, en el sentit que no és la principal causa de mort avui al món. Per això deia abans que el 2003 té dues estrelles, l'estrella blanca i l'estrella negra, el senyor Bush i el senyor Lula, que representen dos camins oposats. I tots dos camins estan avançant simultàniament, perquè això és molt propi de la Història: els processos positius i els negatius a vegades avancen simultàniament.

10. Les reformes per construir un *Welfare* global

Les desigualtats il·legítimes són un obstacle estructural per a un món en pau. Perquè, a més, aquestes desigualtats s'estan donant en un món on els de baix cada vegada saben millor com viuen els de dalt. La il·legitimitat, la injustícia, unida a la publicitat, a l'evidència d'aquesta injustícia és una autèntica bomba de rellotgeria per a qualsevol societat. I ara, en nom de la globalització, estem construint una única societat mundial. Però aquesta societat té desigualtats il·legítimes arreu, i són cada vegada més públiques per a tots.

Una situació així només és sostenible a base de força, a base de por. Unes regles socials injustes només se sostenen si el de dalt és més fort. I això encara és més clar quan les víctimes de la injustícia són majoria i els beneficiaris minoria. La reacció imperial dels EUA davant del terrorisme és, d'alguna manera, aquesta demostració de força de la minoria, dels beneficiaris de l'actual ordre mundial, davant de la majoria.

Jo crec que davant d'una situació de guerra com la que tenim avui, el que hem de fer és donar un missatge d'esperança: la pau és possible. Però aquesta pau està molt vinculada a les reformes que li calen al món des del punt de vista de la justícia econòmica, cultural i social. ¿Per on poden venir les solucions per corregir les desigualtats il·legítimes que avui fan el món insostenible? Jo crec que el que hem de fer és intentar reconstruir a escala global el model que havíem tingut a escala nacional. M'explico: si el que havia fet la societat sostenible a Europa, al llarg del segle XX, era un equilibri laboriosament aconseguit entre mercat i estat, i ara tenim un mercat global, el que ens hem de plantejar per tenir un món més just és de quina manera podem construir estructures de democràcia global. ¿De quina manera podem construir una mena d'«Estat global», que permeti garantir els drets socials a tota la humanitat, aquesta humanitat que ha estat incorporada en un món únic a través d'un mercat mundial capitalista, a través d'una globalització neoliberal, però que, en canvi, no ha estat incorporada en aquest únic món pel que fa als seus drets socials, pel que fa a les seves garanties de vida concretes i de dignitat material?

Si seguim l'ordre que hem vist fins ara, direm: primer cal regular els mercats financers perquè d'ells depèn, en primera instància, el creixement econòmic del Tercer Món,

dels països subdesenvolupats. Aquests països han de poder créixer d'una manera segura i no d'una manera inestable, tal i com les estan fent créixer aquests mercats financers que ningú regula. Cal estabilitzar els mercats financers, cal impedir les seves dinàmiques especulatives, i això passa per eliminar els paradisos fiscals, per cert. Com diuen Ignacio Ramonet i la gent d'ATTAC i de *Le Monde Diplomatique*, cal «desarmar» els mercats financers. Però això va de la mà de democratitzar la gran institució que governa aquests mercats financers, que és el Fons Monetari Internacional. Qui mana en aquests moments a l'FMI? Doncs és ben fàcil: el govern americà i, a través seu, els senyors de Wall Street. Wall Street, que és el cor dels mercats financers occidentals. Allà es tria el ministre d'economia dels Estats Units: no el tria el president, el trien els banquers. I aquest ministre d'economia tria el senyor que mana a l'FMI. I no ho dic jo això: ho diu un senyor que es diu Joseph Stiglitz, i que és premi Nobel i va ser vicepresident del Banc Mundial i president del Consell d'Assessors Econòmics de Clinton, quan era president dels EUA. Vull dir que coneix aquesta realitat per dins, i ell ha denunciat fins a quin punt els grans bancs de Wall Street posen i treuen els senyors que governen l'economia mundial. I, per cert, per això el van treure del Banc Mundial, al senyor Stiglitz: per denunciar aquesta realitat, per denunciar que ja no era sostenible aquesta falta de democràcia en l'actual món globalitzat.

En segon lloc, seguint l'ordre anterior, caldria organitzar simètricament el comerç internacional. Caldria eliminar les barreres que els països rics posen als països pobres. De la mateixa manera que ells han eliminat les seves barreres als nostres productes. Per fer això, hem de democratitzar l'altra

gran institució econòmica global, la que governa el comerç: l'Organització Mundial del Comerç, que tampoc és prou democràtica. Si hagués estat prou democràtica, dilluns passat a Ginebra no s'hagués bloquejat l'acord per liberalitzar l'agricultura, per exemple.

Tot això és —i hauríem de posar molts més exemples— el tipus de reformes que necessita l'economia mundial per tal d'anar cap a un món més equitatiu, i per tant més pacífic. Són les grans reformes estructurals que el món necessita: l'equilibri Nord-Sud, la justícia global, només es pot resoldre amb reformes d'aquest estil. No només les dues que acabem d'explicar, però sí una sèrie de reformes d'aquest estil, que van als fonaments de les relacions econòmiques entre les regions del món. Es tracta de reformes que, fins i tot en el cas que hi hagués voluntat política per implementar-les per part dels poderosos del món, tot i així es tracta de reformes de lenta implementació, perquè són reformes complicades. Però és que ara no hi ha ni tan sols la voluntat política de tirar-les endavant.

Una tercera reforma que seria molt necessària és la creació d'un sistema fiscal mundial, capaç de redistribuir aquell 1% del producte mundial del que parlàvem abans, i dedicar-lo a inversions socials, dedicar-lo a garantir les necessitats bàsiques dels països del Sud. I per tal que aquest sistema fiscal mundial funcionés, caldria tota una estructura institucional que garantís que aquests fons arribessin als seus destinataris, i que es gestionessin correctament i de manera eficaç. Per tant, vist que aquest mecanisme per eradicar la pobresa més extrema és possible però és difícil, el que hem de fer no és caure en un atac de paràlisi, o de por o de covardia o de mandra, sinó tot el contrari: precisament perquè és difícil, el

que cal és justament posar-se mans a l'obra immediatament. Lula, a la darrera cimera de Davos, va demanar la creació d'un Fons Mundial contra la Misèria. I la seva proposta anava en aquesta direcció. Però els grans del món —els EUA i els seus aliats— han preferit una guerra a Iraq, que costa tants diners com aquest Fons, que no pas crear aquest Fons. Han preferit declarar la guerra contra el terrorisme que no la guerra contra la misèria, quan resulta que la misèria (la manca d'alimentació d'aigua potable, de salut bàsica o d'educació elemental) cada any mata més gent, molta més gent, que no pas el terrorisme. I cadascú té les seves prioritats. Les d'Occident, per ara, ja es veu quines són.

11. El moviment per la pau: una esperança

Tot i córrer el risc de ser malinterpretat, no em vull estar de dir que, d'alguna manera, el terrorisme és una expressió d'aquesta inestabilitat a la qual un món governat des dels mercats sense regular estava sotmetent a la societat mundial. Davant del terrorisme, l'imperi, que s'ha vist atacat, ha reaccionat defensivament, i dic defensivament com una ironia, perquè defensivament sabem molt bé que vol dir tot el contrari, és a dir, ofensivament, atacant, venjant-se, castigant, etc. Per això, crec que parar-nos a parlar de solucions estructurals és la millor manera de recuperar un missatge d'optimisme, en un moment d'altíssim pessimisme com el que ens ha fet viure la guerra d'Iraq.

El pas del neoliberalisme a l'imperialisme almenys ha servit per aclarir les coses, per intensificar les reaccions. Quan «l'enemic» que teníem davant era el neoliberalisme, la reac-

ció existia, es deia moviment antiglobalització, entre d'altres, però no era una reacció massiva ni unitària. És clar, això del neoliberalisme és una cosa complexa, el tipus d'injustícia que genera el neoliberalisme tampoc és tan evident. Per la reacció en contra d'aquest neoliberalisme, que es el moviment «antiglobalització», que s'hauria de dir «moviment en favor d'una altra globalització» també era complexa, amb discurs a vegades potser confús, ple de continguts diferents i de matisos, i amb un referent que era el FSM de Porto Alegre.

Davant d'una injustícia no evident, la reacció és no massiva. Amb el salt del neoliberalisme a l'imperialisme, que és un procés evident i comprensible per a tothom, la reacció en canvi és massiva. I per això estem veient aquests dies la primera mobilització global de la història, que és el moviment mundial en contra de la guerra d'Iraq, el moviment per la pau, que ha permès que a Barcelona, per exemple, hàgim vist les manifestacions més grans de la història de la ciutat i del país.

Permeteu-me, en relació amb això, una broma quasi d'humor negre. Quan va començar el moviment en favor d'una altra globalització, o anti-neoliberal o com vulgueu dir-ne, molts resumíem el diagnòstic crític dient: «El que li falta al món és política. Si deixem el món en mans de l'economia, del capitalisme, dels mercats, de les empreses, anirem a la injustícia global. El que li falta al món és política». I, quan dèiem això, quan reclamàvem més política, evidentment donàvem per suposat que estàvem parlant de més democràcia. I ens oblidàvem d'una cosa molt important: la política sempre ha tingut dues cares, una cara que és la democràcia —la cara que representa Rousseau, la cara dels drets universals— i una altra cara que és el totalitarisme —la cara que representa

Hobbes, l'Estat absolut, l'Estat repressor i el monopoli de la violència física. Els dos extrems de la política són, per un cantó, la democràcia, el respecte i el reconeixement dels drets de l'altre; i, de l'altre, la repressió a través de la coacció, de la violència, de la força. I dèiem: «falta política». I, efectivament, la política ha arribat, però ho ha fet per on menys ens ho esperàvem, que és pel cantó de l'imperi, en forma de repressió, amb la cara hobbesiana.

Així, quan el problema era el neoliberalisme la reacció no era massiva. Ara hem passat del neoliberalisme a l'imperialisme, que no és exactament el mateix: hi ha continuïtats però també hi ha discontinuïtats. La injustícia de l'imperialisme és evident.² A partir d'aquest moment, la reacció ja pot ser i ha estat massiva. El discurs del moviment per la pau és un discurs molt senzill: «no a la guerra, no a l'extermini de vides humanes injustificat». En canvi, el discurs del moviment «antiglobalització» és molt llarg, és, per exemple, tot això que us he estat explicant jo al llarg d'una hora.

2. Permeteu-me encara una provocació: crec que amb els criteris del PP, els EUA són com ETA. Són gent que es permeten l'extermini de vides humanes en nom d'objectius polítics i de principis ideològics, saltant-se a la torera el dret reconegut en el seu àmbit respectiu. Així, el Partit Popular, d'acord amb els criteris del propi Partit Popular, mereix tant o més ser il·legalitzat, d'acord amb les seves pròpies lleis, que a Batasuna. Com que a Batasuna li sembla bé que ETA mati perquè no reconeix l'Estat de Dret espanyol, el PP fa una Llei de partits per il·legalitzar-la. Doncs el govern Bush és igual: li sembla bé matar saltant-se l'Estat de Dret internacional, que es diu Nacions Unides, perquè tampoc no el reconeix. I si el PP dóna suport al govern Bush, de la mateixa manera que Batasuna dóna suport a ETA, doncs el PP s'hauria d'il·legalitzar igual com ho han fet amb Batasuna.

Ja sé que aquest argument políticament i jurídicament no és vàlid, però la comparació des del punt de vista ètic sí que ens serveix, encara que sigui de manera metafòrica, per entendre la gravetat i la incoherència del que ha fet el PP amb la guerra d'Iraq. Perdoneu la referència a la política nacional, però és impossible estar-se'n.

Quan el discurs se simplifica, aleshores ens trobem amb un moviment mundial, global, massiu: milions de persones a Barcelona, a Itàlia, a Anglaterra, a Austràlia, a tot el món. Això és un motiu d'optimisme. Jo crec que gràcies a aquest moviment per la pau, ara el programa de les reformes de l'economia mundial i de la construcció de drets socials per a tothom tindrà molta més audiència. Si som capaços de fer veure de quina manera la guerra és el final d'un camí que comença amb la injustícia social o econòmica, aleshores podrem fer que el programa de les reformes globals per fer justícia global passi a ser un programa amb molt suport polític a tot el món.

Fa tres anys, el programa de la construcció de l'Estat del benestar mundial, del *Welfare* global, a Barcelona va treure 50.000 persones al passeig de Gràcia. I ja vam considerar que es tractava d'un gran èxit. En canvi, l'altre dia, el 15 de febrer del 2003, hi havia 1.500.000 persones al passeig de Gràcia. Quan vam ser 50.000, vam tornar a casa entusiasmats, perquè ens pensàvem que seríem 4.000 o 5.000. Per cert, que alguns van tornar a casa mig atonyinats, perquè va ser aquella manifestació en què la policia va carregar contra els manifestants.

Què vull dir amb això? Si el milió i mig de persones que estava al passeig de Gràcia el 15 de febrer donés suport un programa de reforma de l'economia mundial, contra el neoliberalisme i en favor d'un *Welfare* global, s'obriria un camí per a l'esperança, un camí per a l'esperança de la pau, de l'única pau possible, que és la pau que emana de la justícia, com deia la *Pacem in terris* que avui commemorem amb aquesta xerrada. No vull dir que la gent que surt per dir «no a la guerra» estigui donant suport a la idea d'un *Welfare* global.

No seria just amb la realitat treure una conclusió així. Si és cert que les úniques dues maneres de governar el món són el *Welfare* global —els mecanismes de democràcia global— o l'imperi, aleshores implícitament els que surten per dir «no a la guerra» estan donant suport al camí de les reformes i de la justícia global. Si no és cert que puguem deixar el món en mans dels mercats globals dominats pels poders econòmics occidentals i que aquest món, basat en el paradigma neoliberal, sigui sostenible; si és fals que puguin anar augmentant les desigualtats indefinidament i que no hi hagi cap reacció, i que en un món dominat econòmicament i culturalment per Occident no hi hagi terrorisme; si tot això és fals, aleshores el món només té dues opcions: o l'imperi o la democràcia global. Per tant, d'alguna manera, també és cert que el milió i mig del passeig de Gràcia del 15 de febrer és un suport —implícit— a un camí que és el camí de la construcció de l'Estat del benestar global i dels drets socials universals. Un camí que l'any 2001 només tenia 50.000 persones de suport a Barcelona, i que ara, potencialment, té milions de persones que li donen suport.